

monii et sacramentum, tamen *ratione* seu *cogitatione* alter ab altero distinguitur; logice enim prius est contractus quam sacramentum. Dixi *ratione*, non autem tanquam *res a re*, quasi duae essent entitates separatae. In eiusmodi sphalmata incidunt, qui falcem suam in alienam messem immittere praesumunt.

Post haec facile erit lectori iudicium ferre de gravissima adversarii conclusione: Quapropter legis civilis adversarii in *canone* (dicere voluit in *decreto*) concilii Tridentini, quin inveniant praesidium aut tutelam, inveniunt ruinam. Quum praemissae huius ratiocinationis assutae sint totidem erroribus ac falsitatibus, consequentia non debuit ab illis discrepare. Nempe debuit esse falsa et absurda, uti revera est. Nam cum concilium realem identitatem agnoverit contractus et sacramenti; cum per logicam distinctionem attigerit personas contrahentes, adeoque per inhabilitatem personarum ad contrahendum, aboleverit seu irritaverit directe ipsum contractum, patet ex Tridentino, non legem civilem, sed Ecclesiam ius habere in contractum matrimonii, ac proinde non adversarios legis civilis, sed eius patrocinatores vere invenire in concilio Tridentino ruinam, seu ut loquitur orator, *sepulchrum*.

Reliquum est, ut videamus utrum senator noster sagacior extiterit canonista, quam theologus et historicus. Iam vero ipse ex tripode pronunciat: « Unica facta est in concilio Tridentino dogmatica definitio, nempe matrimonium esse sacramentum; reliqua omnia disciplinaria sunt. » Ad haec usque tempora, si unum excipias semi-Lutheranum Launoium (102), et reliquos, qui eum exscripserunt eosque paucissimos sublestae fidei homines, creditum est in universa Ecclesia, duodecim canones dogmaticos a Tridentino in hac sess. XXIV. editos fuisse. Quod si nonnulli ex his canonibus habent pro obiecto materiam disciplinarem, cuiusmodi est caelibatus clericorum et religioso-

(102) De Launoio *Viro Lutherano in habitu Sorbonico* nuncupato. Cf. Zachariam in *Antifebronio*, ed 2. Cesena 1770. Introduzione cap. VI. §. X. p. 256. Certe ant. Reiserus, auctor protestans, vulgavit Amstelodamii an. 1685. opus quod inscripsit: *Ioannes Launoius testis et confessor veritatis evangelico-catholicae* (nempe *Lutheranae*) *in potioribus fidei capitibus controversis contra Robertum Bellarminum*.

rum, cum tamen haec disciplina pendeat a iure, quod divinitus habet Ecclesia in lege sancienda, canones omnes dogmatici sunt, quia sunt cum iure intime coniuncti, ac directe ius ipsum ac dogma afficiunt et attingunt (103).

Et sane concilium mentem suam aperit, dum profitetur, se velle praebere *doctrinam de sacramento matrimonii*, et quidem ad *insigniores haereses et errores impiorum et schismaticorum hominum exterminandos* (104). Quod vel ipse Paulus Sarpus agnovit, dum absonum visum fuisse politicis refert, velut *articulum fidei* fieri, causas matrimoniales spectare ad iudices ecclesiasticos, prout factum est a concilio canone XII. Ergo cum canones isti editi sunt, ab omnibus uti dogmatici fuerunt habiti. Et ecce nunc senator Taurinensis post tria eoque amplius secula nos edocet, si unum excipias, reliquos omnes canones Tridentinos esse disciplinares. Verum de hoc argumento alias redibit sermo.

Quod vero subdit orator de ecclesia Graeca catholica, quae perrexit distinguere in sacerdote hominem, civem ac maritum, non est ad rem, ac unice fortasse protulit, ut peregrinam eruditionem suam nobis palam ostenderet.

Leges Ecclesiae disciplinares iuxta adversarium nil aliud sunt, quam foetus humane rationis, quae pro loco, tempore aliisque rerum adiunctis proferuntur, quaeque non obligant magistratus civiles, nisi cum isti eas acceptent, ac donec eas non revocent. Ast seiscitari ab oratore possumus: num leges civiles non sint humanae rationis foetus pro loco, tempore, aliisque rerum adiunctis prolatae. Leges proinde istae non obligabunt civitates ac municipia, nisi cum eas acceptaverint, aut donec eas non revocaverint. Nescio utrum adversarius hanc theoriam sit probaturus. Itaque non in eo versatur quaestio an leges sive ecclesiasticae sive civiles sint foetus humanae rationis, sed utrum adsit nec ne auctoritas eas conficiendi, et inferiores

(103) Ut patet ex attenta lectione canonis IX.

(104) In *prooemio* sess. XXIV.

teneantur potestatis superioris legibus obsequi. Equis porro dubitaverit catholicorum Ecclesiam a Christo potestatem accepisse leges ferendi, quae obligent omnes fideles sive distributive, sive collective sumptos, cuiusmodi sunt magistratus civiles (105)? Sane doctrina et praxis orbis catholici usque ad infaustum protestantismi tempus constans fuit disciplinares Ecclesiae leges, praesertim quae ad sacramentorum administrationem pertinent, exosculari ac reverenter se illis subiicere. Adhuc penes omnes civiles magistratus vere catholicos obtinet, ut eiusmodi disciplinares sanctiones ea qua par est veneratione serventur.

Licet adsint nonnullae disciplinares leges, quae circa obiecta per se adiaphora versantur, quaeque pro variis rerum, locorum temporumque adiunctis a legitima auctoritate temperari possint, earumque a guberniis civilibus relaxatio a Rom. pontifice facile obtineri possit; sunt tamen aliae, quae praecipue versantur circa cultum ac bonos mores, quae omnino obligant provincias ac regna etiam, nec ab istorum acceptatione ulla ratione pendent, multo vero minus possunt ab iis revocari. Numquid regna et provinciae non tenentur Ecclesiam audire eique praecipienti obsequi, in iis praesertim, quae ad cultum et ad bonos mores pertinent? Tales autem sunt leges disciplinares, quae ad sacramentorum administrationem spectant. Contrarium affirmare haeresim sapit; talisque semper extitit, quidquid adversarius autumet, orbis catholici doctrina et praxis, eumque provocamus, ut contrarium evincat (106).

Non pauci igitur sunt errores, quibus undique scaturit senatoris Subalpini oratio.

(105) Cf. quae scripsimus in *Praelect. theolog. tract. De locis theolog.* part. I. cap. IV, art. III. propos. unica.

(106) Principia, quae in huius oratoris disceptatione habentur, ea ipsa sunt, quae a Valdensibus, Io. Huss, Marsilio Patavino, Ianduno, Luthero, Calvino, Grotio iamdiu tradita sunt, quos praeter Puffendorffum, Moshemium, Boehmerum, Buddaeum secuti sunt Loysaeus in suo tractatu *Des seigneuries*, p. La Borde in opusc. *Principes sur l'essence, la distinction et les limites des deux puissances spirituelle et temporelle*, quod proscriptis Benedictus XIV. in cons-

§. IV.

Separabilitas contractus a sacramento ac distinctio Matrimonii legitimi et rati.

Longe maiori modestia, ac meliori artificio pro lege disseruit orator, qui huius causae in senatu *relator* fuit (107). Eius disceptatio peculiarem meretur discussionem.

Sententiam ipse sectatur divisibilitatis contractus a sacramento, atque ultro concedit, quod si verum esset penes catholicos nullum haberi matrimonium *validum* nisi quod in facie Ecclesiae celebratur, lex matrimonii civilis esset plane anticatholica.

Ast, verum ne est, inquit, connubium inter catholicos a sacramento separari non posse?

Connubium est contractus. Quomodo igitur per eversionem huius contractus ad dignitatem sacramenti factum est, ut *inseparabilis* evaserit a sacramento, ac sublatus fuerit a potestate civili?

Ut ostenderetur inseparabilem esse contractum a sacramento, necesse esset ostendere, aut ita placuisse divino Institutori, aut ita postulare rei naturam, aut talem esse

tit. *Ad assiduas* tom. IV. eius Bullar, pag. 155. ed. Rom. seu Venetae 1738. Hi omnes Ecclesiae iurisdictionem et legislativam potestatem denegarunt, ac potestatem iudiciariam; quem errorem in Marsilio Patavino ac Ianduno damnaverat Ioannes XXII. Const. *Licet iuxta doctrinam*. Apud Raynaldum tom. V. pag. 547. ed. Lucens.

Adversus quam perniciosam doctrinam Cf. inter caeteros eximium opus Io. Ant. Bianchi *Della potestà e della polizia della chiesa* lib. I. c. V. qui acerrime exagitavit Petrum Giannoni ecclesiasticae potestatis hostem infensissimum, nec non Le Gendre: *Iudicium episcopale adversus Io. Gothofredi acerrime vindicatum*; Mamachium *epist. II. ad Febronium* §. XIX seq. pag. 500. Zaccariam in opusc. *Le storte idee raddrizzate* cap. 5. et quod caput est, vel ipsum Fleuryum *Disc. VII. sur l'hist. ecclésiast. De la jurisdic. essentielle à l'église*. Devoti *Instit. Canon.* tom. III. lib. III. tit. I. §. IV.

(107) Hic fuit Dynastes De Margherita. Is non ita pridem pie obiit, et prius quaecumque pro lege dixerat, retractavit. Vid. *Civiltà Cattolica* 1. sabbato Nov. 1856.

universalem Ecclesiae doctrinam, sin minus dogmaticam, disciplinarem saltem fundamentalem.

Iam vero 1. Christus noluit, id quod spectabat ac dominium civile, devolvi ad Ecclesiam; quin potius voluit ut Caesari redderentur, quae sunt Caesaris. Christus noluit annihilare seu destruere contractum, sed in nobiliorem tantum ordinem retulit. Remanet igitur contractus; remanet ergo utpote talis, auctoritati civili obnoxius, ut quisvis alius contractus.

2. Rei natura, id est evectio contractus ad sacramentum haud immutat ordinem iurisdictionis. Coniunctio enim unius rei cum altera eiusdem naturam minime tollit. Essentia sacramenti nobilior quidem est, ast non tollit essentiam contractus, sed illam tantum nobiliorem reddit, evehit atque sanctificat; ast contractus ut talis permanet sub civili iurisdictione. Sacramentum tendit ad *sanctificationem* contractus, adeoque est separabile.

3. Inseparabilitas non est *dogma* religionis catholicae. Non probatur ex Scriptura, neque ex traditione; nulla prostat concilii definitio. Si esset *dogma*, in nulla prorsus catholica regione fieri posset, uti facta est ac porro fit eiusmodi separatio.

4. Sed neque est caput aliquod disciplinae fundamentalis. Ecclesia permittit, ut doceatur separabilitas ac inseparabilitas: uti catholicos spectat status illos ac regna in quibus docetur separabilitas. Ergo.

Porro si separabile est sacramentum a contractu et vicissim, praestat ut separentur. Tum Ecclesiae tum Statui valde prodest mutua independentia hoc sensu intellecta, quod utraque potestas intra fines suos contineatur; tunc vitantur lites, iurgia, dubia, quaestiones.

Falsum est matrimonium civile esse concubinatum, sed est matrimonium verum ac legitimum, quamvis non *ratum*. Canonistae omnes distinguunt matrimonium legitimum et ratum.

Ecclesia ipsa tenet tanquam *validum* matrimonium legitimum, etsi *ratum* non sit.

In hac academia (Taurinensi) semper traditum est, matrimonium iuxta leges proprias regionis celebratum, quamvis disiunctum a caractere sacramenti, verum esse matrimonium. Manifestum id est *ante* concilium Tridentinum. Deinde concilium constituit, ut matrimonium coram parochio celebraretur; ubi concilium receptum est, matrimonium sine parochio nullum est. Verum si alicui principi catholico, prout in Galliis et in Belgio factum est, placeat aliam formam praestituere matrimonio tanquam contractui, cum eiusmodi civilis lex fuerit promulgata, matrimonia ad eius normam celebrata sunt *vera* matrimonia, quamvis non *rata*. Sane concilium Tridentinum illum *canonem* confecit ad vitandam clandestinitatem, non creavit dogma, neque canonem disciplinae fundamentalis, sed actum edidit proprium civilis principatus, eo annuente, immo et postulante. Cum placuerit principatui, potest hic statuere novam matrimonii formam sub nullitatis poena. Quod huiusmodi matrimoniis iuxta normam solius legis civilis initis adiecta non sit dignitas sacramenti, efficit ut ea sint matrimonia quidem legitima, licet non rata; nullatenus autem concubinatus. Ad *validitatem* coniugii non requiritur necessario qualitas sacramenti.

Nulla habetur *lex* sive divina, (saltem allegata non fuit), quae praecipiat concursus sacramenti ad valorem coniugii. Immerito matrimonium *legitimum* cum concubinatu confunditur.

Neque vero expedit, ut lex ipsa civilis in coniugio actum religiosum sub *poena nullitatis* praescribat: ast peccat utique catholicus, qui contentus matrimonio legitimo, illud ratum non facit.

Dici nequit haereticus, aut schismaticus, qui separationem tenet contractus et sacramenti, donec declaratio, seu definitio facta non fuerit ab Ecclesia in concilio Oecumenico, quae immutet iurisprudenciam hac in re, atque constituat, ut deinceps solum matrimonium *ratum*, non autem matrimonium mere legitimum producat effectus civiles in foro civili ac in foro ecclesiastico.

Nullum dubium in eo est, quod ante concilium Tridentinum matrimonia inita a fidelibus iuxta leges civiles spectarentur ab Ecclesia tanquam vera coniugia ac valida, licet eis deesset sacramenti dignitas, nec ideo habebantur ut illicita, inhonesta ac turpia.

Iam vero matrimonia legitima, quae celebrabantur ante concilium Tridentinum, possunt celebrari etiam post istud concilium, si princeps catholicus in regno suo velit formae a concilio praestitutae aliam subrogare, qua idem finis obtineatur, impediendi scilicet matrimonia clandestina. Ante concilium matrimonia clandestina erant matrimonia sed *non rata*; postea fuerunt invalida. Concilium hoc suo decreto unice voluit tollere clandestinitatem; cum igitur lex civilis tollit clandestinitatem alia quadam forma, matrimonium non erit ratum, sed verum erit coniugium. Concilium illum canonem sanxit ex delegatione principum; hi autem possunt ad se eam potestatem revocare iuxta temporum necessitates. Id, inquam, id iamdiu factum fuisse in Galliis et in Belgio, quin huiusmodi connubiis *legitimis* turpe concubinatus nomen fuerit unquam inditum (108).

Quod fuse hic orator exposuit, breviter alius innuerat iniquiens: doctrina quae de contractu ac sacramento unam eandemque rem efficit, non est *de fide*: etiam contraria opinio est satis *catholica* (109).

Alius etiam senator se ita breviter extricat a Tridentino decreto: lex civilis nobis proposita loquitur tantum de coniugiis *legitimis*: concilium vero de his non disserit: ergo eiusmodi lex concilio non adversatur (110).

Responsio.

Ut igitur singula, quae ab oratore dicta sunt expendamus et ad trutinam revocemus, animadvertimus, primum generatim

(108) *Senato del regno*. 18 Dicemb. 1852. pag. 204. seqq.

(109) *Ibid.* 17. Dicemb.

(110) *Ibid.* 20 Dicemb. pag. 210. col. 1.

falsum esse principium, quod ut basis totius disputationis assumitur: nempe iuxta catholicam doctrinam contractum a sacramento separari posse.

Cum vero fateatur orator, legem fore *anticatholicam*, si iuxta catholicos nullum aliud coniugium fidelium validum sit, nisi quod in facie Ecclesiae celebratur, cumque sit exploratum, ubicumque promulgatio habita est Tridentini decreti, nullum omnino ac invalidum esse matrimonium, quod coram parcho non fuerit celebratum, profecto ex ipsa oratoris confessione, res esset plane confecta.

Ad id vero quod ait, intelligi non posse, quomodo matrimonium, quod per se est contractus, simul ac euectum fuit ad sacramenti dignitatem, inseparabile evaserit a sacramento, atque a civili potestate fuerit subtractum, respondemus connubium esse contractum sui generis, qui cum caeteris comparari non potest. Etenim contractus est, quem Deus ipse constituit a mundi primordiis, antequam leguleii ac tabelliones existerent, quemque Deus ipse rexit tum in lege naturae, tum in lege scripta, quemque tandem Christus Deus ad sacramenti dignitatem evexit. Cum vero contractus non pars sit sacramenti, sed ipsum totum sacramentum, ab eo separari non potest; neque enim Christus contractum evehens ad sacramenti dignitatem adiecit alium quemdum actum, sed solum annexit ipsi actui contrahendi gratiam; quo fit, ut nequeat alterum ab altero separari, quin destruat.

At orator vellet, ut eiusmodi inseparabilitas certis argumentis demonstraretur, aut ex Christi institutoris voluntate, aut ex rei natura, aut ex Ecclesiae doctrina. Reponimus, eandem revera ex triplici hoc capite demonstrari: quod clarius patebit dum singula refellemus, quae orator protulit, ut ex triplici eo capite contrarium potius evinceret.

Itaque ad 1. probationem, quod Christus noluerit id, quod erat domini civilis, ad Ecclesiam devolvi, et nos assentimur, ac profiteamur reddenda esse Caesari, quae sunt Caesaris, dummodo etiam addatur, quod sequitur: *et quae sunt Dei, Deo.*

Porro Dei sunt contractus et sacramentum coniugii, Caesaris sunt extrinseca, quae matrimonium circumstant, nempe effectus civiles, quos Christus Caesari dimisit; sed contractus coniugalis, quatenus efficitur per consensum et voluntatem contractuentium, nunquam fuit Caesaris, sed Deus in protoparentum coniugio eum sibi reservavit, decernens etiam praecipuas eius proprietates, unitatis et indissolubilitatis, ut alias diximus. Exinde patet, corruiere illationem ex falsa hypothesis profluentem.

Quod si, ut aliis placet, Deus supremæ olim potestati etiam contractum ipsum coniugalem moderandum tradidit, Christus ut in nonnullis aliis, sic etiam in hoc principum coarctavit auctoritatem. Verum de hoc argumento alibi.

Ad 2. probationem. Neque favet oratoris thesi rei natura, seu euectio contractus ad sacramentum. Nam et hoc est falsum adversarii principium, quod nempe sacramenti dignitas accedat ad contractum iam initum, tanquam res ad rem, perinde ac si contractus et sacramentum duae res essent inter se distinctae. Iam vero, ut suo loco ostendimus, sacramentum exurgit ex ipso contractu dum fit, ita ut unus idemque sit actus, quo fit contractus et sacramentum, adeoque habetur identitas realis utriusque, nec unus ab altero separari potest, aut dissolvi. Hinc superstructa moles sublato fundamento, concidit; videlicet concidit, quod orator ait de coniunctione unius rei cum altera, quae earundem naturam minime tollit aut immutat. Id profecto verum est, si eiusmodi coniunctio ab extrinseco fiat; sed si ita fiat coniunctio, ut concurrant veluti duo elementa ad rem quamdam unicam constituendam efficiendamque, reipsa natura rei tollitur ac immutatur, prout cernitur vel in ipsis coniunctionibus seu copulationibus physicis aut chemicis. Certe essentia sacramenti nobilior per se est contractu, sed in casus specie, quo de agimus, cum essentia sacramenti efficiatur ex materia proxima, et ex forma seu prolatione verborum, quibus consensus exprimitur, dici nequit, essentiam sacramenti nobiliorem esse contractu, alioquin deberet dici: contractus, qui est sacramentum, nobilior est eo,

qui non est sacramentum; sed talis contractus inter christianos non est possibilis; aut etiam deberet dici partem sacramenti esse altera nobiliorem; quod foret absurdum. Sacramentum sanctificat contractum, sed in actu individuo, quo contractus fit sacramentum, ac proinde non est separabilis contractus a sacramento.

Ad 3. prob. Inseparabilitas non est *de fide* seu non est *dogma*; id est nulla adhuc habetur directa atque expressa solemnitas Ecclesiae definitio, ast doctrina vera, catholica ac certa est declarata ab ipso constanti Ecclesiae modo agendi et sentiendi, ut patet ex coniugiis clandestinis, quae semper non solum pro validis contractibus, sed etiam pro veris sacramentis etsi infructuose acceptis habita sunt in Ecclesia; quod apparet ex difficultate hac ipsa de causa enata in concilio Tridentino ad constituendum impedimentum dirimens clandestinitatis, ac demum ut constat ex aperta Romanorum pontificum declaratione (111). Quae omnia viro docili ac sincere catholica sufficere debent. Separatio autem haec in coniugio christiano in adversarii sensu nusquam ac nunquam in ulla regione catholica facta est, nec fiet, eo ipso quod fieri nequeat.

Ad 4. prob. Inseparabilitatem non esse caput disciplinae fundamentalis, ex dictis constat falsum omnino esse, nec ullum afferri potest exemplum oppositum ex antiquitate universa. Immo potius hac disciplina fundamentali constituta, Ecclesia permittit, seu tolerat quaestiones theoreticas et speculativas, quemadmodum salva rei substantia, in pluribus aliis permittuntur ac tolerantur quaedam disputationes theologorum. Atque ut rem exemplo petito ab aliis sacramentis illustremus, Ecclesia administrat sacramentum ordinis tum manuum impositione, tum instrumentorum traditione, adeo ut si alterutra

(111) Scilicet Pii VI. in *Brevi* ad episcop. Motulensem 16 Sept. 1788. item in *Brevi* ad episcop. Agriae 17. Iul. 1789. Pii VIII. in *Encycl. Tradidit humilitati*. 24. Mai. 1829. Gregorii XVI. in *Encyclica Mirari vos* 15 Aug. 1832. Pii IX. in *Allocutione*. 27. Sept. 1852

materia desit, aut forma, quae alterutram comitatur materiam, saltem sub conditione totam repetat ordinationem (112). Permittit tamen ut in scholis disceptetur, quatenus ex his materiis censenda sit essentialis, quatenus integralis; an ambae essentialia sint nec ne. Id ipsum dicas de administratione confirmationis, in qua concurrunt et manus impositio et unctio opobalsami in fronte, et ita porro. Iam vero numquid ex his speculativis disputationibus, quae ab Ecclesia permittuntur, concludere fas erit, non pertinere ad disciplinam fundamentalem formam in Ecclesia receptam in eiusmodi sacramentorum administratione? Nemo sanus id dicet. Simili igitur ratione de matrimonii sacramento est disserendum.

Hac igitur reiecta exclusaque falsa hypothese de separabilitate contractus et sacramenti in coniugiis christianorum, nequit amplius habere locum illatio oratoris: expedire ut separentur. Praeterea regno aut reipublicae prodesse non potest independentia ab Ecclesia: eiusmodi enim independentia in iis, quae ad religionem pertinent, esset actus perduellionis contra illam auctoritatem, quam Christus ipse constituit omnium omnino hominum matrem ac magistram (113). Respublica, aut regnum si velint catholicitatem servare, debent Ecclesiae subesse eique in spiritualibus parere sicut privati omnes. Christus quippe

(112) Cf. Benedict. XIV. *De synodo dioec.* lib. VIII. cap. X. §. 12-15.

(113) Atque hic sedulo animadvertendum est erroneum plane esse principium, quo non pauci pseudo-politici utuntur, ut inferant, Ecclesiam reipublicae debere subesse ac proinde obtemperare, eo quod respublica admiserit Ecclesiam, non autem Ecclesia receperit, seu admiserit rempublicam. Nam eiusmodi principium est contra historiam. Velint nolint eiusmodi homines, Ecclesia reipsa in sinum suum recepit regnum, aut rempublicam, et per baptismum cooptavit sive privatos sive principes. Ipsa contra principum voluntatem regna penetravit per evangelicam praedicationem. Quum principes admissi in Ecclesia sunt, ut plurimum iam magna subditorum pars ad veram religionem transierat. Sane quum praedicatio evangelica disseminari coepit, quomodo principes exceperunt evangelii praecones? virgis, securibus, equuleis omnique tormentorum apparatu ac morte ipsa. Devicti tandem, et ipsi debuerunt cervicem flectere, et eos recepit Ecclesia admisitque ad sacrum lavacrum et cooptavit in filios suos.

absque exceptione ulla dixit Apostolis ac proinde legitimis eorum successoribus: « Euntes docete omnes gentes.... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis, » iisdemque contulit potestatem legislativam, cui omnes filii obedire tenentur. Nec valet coarctatio illa, qua dicitur, utramque potestatem independentem esse intra fines suos. Quisnam erit iudex horum *finium*? Dubia, iurgia, quaestiones vitari facile poterunt, si respublicae ac regna agere bona fide velint; non autem, si usurpare attentaverint, quod alienum est.

Pace vero oratoris nostri, matrimonium quod mere civile dicitur, proprie nil aliud est, quam *turpis concubinatus*, reprobatus a Deo et ab Ecclesia; *concubinatum* singillatim eumque turpem vocavit Pius IX. ut suo loco vidimus. Itaque non alio nomine insigniri coniugium illud potest et debet; nec nisi per vocis abusum potest *matrimonium* dici, cum tale non sit.

Errat etiam orator dum putat dari in Ecclesia posse matrimonium verum ac legitimum sed non *ratum*. Nam hoc ipso quod fidelium connubium verum est ac legitimum, est etiam *ratum*; si *ratum* non fuerit, neque verum erit neque legitimum. Matrimonium *ratum* potest esse licitum aut illicitum, ac fortasse hoc significare voluit orator noster. Ast aliud est quidpiam esse licitum aut illicitum, aliud vero esse validum aut invalidum. Quaestionis obiectum vertitur circa validitatem aut invaliditatem matrimonii pure civilis. Ecclesia catholica docet illud esse prorsus invalidum ubi Tridentinum decretum publicatum est.

Cum canonistae distinguunt matrimonium verum ac legitimum a matrimonio *rato*, hanc distinctionem ponunt ad mentem Innocentii III. qui vocavit matrimonia vera, adeoque legitima, quae ab *infidelibus* contrahuntur; *rata* autem nuncupavit matrimonia *fidelium*, quia sunt praeterea sacramenta. Ex quo principio inferebat pontifex sapientissimus, matrimonia infidelium utpote tantum *vera*, posse dissolvi per alterutrius coniugis conversionem ad religionem christianam; contra vero

matrimonia fidelium consummata, utpote sacramenta, nullo unquam in casu posse dissolvi (114).

Exinde patet, Ecclesiam tenere quidem uti *validum* matrimonium *verum* seu legitimum inter infideles, etsi non *ratum*; minime vero matrimonium fidelium, quod, si verum ac legitimum sit eo ipso est *ratum*.

Quid traditum sit, aut etiamnum tradatur in academia Taurinensi de iure canonico plane ignoro. Illud tamen novi non omnes professores hanc eandem tradidisse doctrinam, nec nisi a quibusdam Sedis apostolicae adversariis ac Iansenianae factioni addictis novitates coepisse, quas secutus est, immo et longe praetergressus est Io. Nepomucenus Nuytz, cuius perversa placita Pius IX. non ita pridem solemniter damnavit (115). Addo doctrinam, qua traditur matrimonium iuxta leges uniuscuiusque regionis celebratum, quamvis destitutum caractere sacramenti, verum esse matrimonium, si sermo sit de coniugiis fidelium, esse doctrinam falsam, erroneam et antitholicam.

Tantum vero abest, ut hoc sit manifestum *ante* concilium Tridentinum, ut concilium potius anathema dixerit in eos, qui negaverint matrimonia clandestina, de quibus disserit orator, *ante* concilium *vera et rata* esse, id est, ex loquendi Ecclesiae

(114) In cap. VII. *Quanto de divortis: Si alter infidelium etc.* et hanc exhibet rationem: « Nam etsi matrimonium *verum* inter infideles existat, non tamen est *ratum*: inter fideles autem *verum et ratum* existit, quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed *ratum* efficit » coniugii sacramentum, ut ipsum in coniugibus illo durante perduret. » Eadem ferme repetit in cap. *Gaudemus* sub eodem titulo XIX.

Ubi notandum iuxta Innocentium, matrimonium fidelium esse *ratum* et sacramentum, quia baptizati sunt, seu ob baptismum (*sacramentum fidei*) susceptum, non autem ob benedictionem sacerdotalem.

(115) Totam hanc illuviem novitatum, quae postea invaluerunt in athenaeo Taurinensi, et progressum paucis complexus est cl. Avogadro in cit. op. *Teorica dell' istituzione del matrimonio*, vol. I. cap. IV. pag. 47. not. (1). Eam repetit a duumviris Pensabene et Daguirre, qui sub Victorio Amedeo II. pugnaverant contra apostolicam Sedem pro *monarchiae* tribunali in Sicilia. Sub eiusdem regis auspiciis Augustae Taurinorum fundamenta iecerunt novae doctrinae. A Daguirre adsciti fuerunt ad prosequendum inceptum opus alii

usu, vera esse sacramenta (116), et ex oratore ipso, qui concedit hanc esse significationem matrimonii *rati*.

Hinc concidunt, quae adiicit orator: ac primo quod si matrimonium sine paracho celebretur illis in locis, in quibus decretum Tridentinum publicatum est, nullum quidem sit; sed si alicui principi catholico, prout in Galliis et in Belgio contigit, placeret aliam formam praestituere matrimonio tanquam contractui, cum eiusmodi lex fuerit promulgata, matrimonia ad eius normam celebrata eo ipso sint *vera* matrimonia, quamvis non *rata*.

Nam in nullius principis potestate est, aliam praestituere formam matrimonio tanquam contractui, cum id excedat eius facultatem, et soli Ecclesiae competat, ac si id aliquis princeps attentaret, rem prorsus irritam faceret. Contractus, uti saepius inculcavimus, est inseparabilis a sacramento in coniugiis christianorum, ac proinde ubi non est sacramentum, nec contractus habetur. Imo, ut centies animadvertimus, concilium directe et immediate irritavit contractum inhabiles ad consensum efficiendo contrahentes. Quod si in Galliis et in Belgio lex sancita est, qua matrimonia civilia celebrentur, Ecclesia huius legis nullam rationem habuit unquam, aut aliquando habebit, atque coniugia eorum, qui coram solo magistratu civili contraxerunt, spectat uti nulla, atque ut concubinatum legalem, non secus ac spectaret coniugia mere civilia, quae in Sardiniae regno celebrata fuissent, si proposita lex fuisset sancita. Adeoque eiusmodi coniugia ad normam solius legis civilis inita non sunt sive *rata* sive *vera*.

eiusdem furfuris professores, inter quos eminet Campiani. Deinde Chionius et Bon rem perfecerunt, ac novissime Nuytz culmen imposuit. Ex his fontibus perique deputati Subalpini ac senatores doctrinam suam hauserunt, qui propugnarunt coniugium civile.

(116) En concilii verba sess. XXIV. ex decreto *De ref. matrim.* cap. 1. « Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia, libero contrahentium » consensu facta, *rata et vera* esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non » fecit, et proinde *iure damnandi sint illi*, ut eos... synodus *anathemate damnat*, qui ea *vera et rata* esse negant. » etc.